

ФІСКАЛЬНА РОЛЬ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ У СТРУКТУРІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

FISCAL ROLE OF LOCAL TAXATION IN THE STRUCTURE OF INCOME OF LOCAL BUDGETS OF UKRAINE

УДК 351.71.(045)

<https://doi.org/10.32843/infrastuct41-45>

Маршук Л.М.

к.е.н., асистент кафедри фінансів
Вінницький торговельно-економічний
інститут
Київського національного торговельно-
економічного університету

Любчак І.С.

студентка
Вінницький торговельно-економічний
інститут
Київського національного торговельно-
економічного університету

Marshuk Lina

Vinnitsia Institute of Trade and Economics
Kyiv National University
of Trade and Economics

Liubchak Iryna

Vinnitsia Institute of Trade and Economics
Kyiv National University
of Trade and Economics

У статті розглянуто та узагальнено сучасний стан функціонування та розвитку місцевих податків і зборів, досліджено їхню фіскальну роль у системі доходів бюджетів місцевого рівня. Проаналізовано структуру місцевого оподаткування та динаміку надходжень цих податків і зборів до місцевих бюджетів протягом 2016–2018 рр. Обґрунтовано, що за допомогою місцевого оподаткування місцеві бюджети формують свої фінансові ресурси, що впливає на рівень соціально-економічної забезпеченості держави і визначає у підсумку її економічний потенціал. Проведено аналіз динаміки коефіцієнта покриття місцевим оподаткуванням видатків місцевих бюджетів України та динаміки коефіцієнтів фіскальної ефективності місцевого оподаткування України за видами податкових надходжень протягом 2013–2018 рр. За допомогою цього аналізу вказано низку факторів, які негативно впливають на функціонування місцевих податків і зборів. На основі цього наведено перелік методів та пропозицій щодо вдосконалення системи місцевого оподаткування.

Ключові слова: місцеві податки і збори, місцеві бюджети, фіскальна роль, податок на майно, єдиний податок, плата за землю, туристичний збір, збір за місця для паркування.

В статті рассмотрено состояние функционирования и развития местных налогов и сборов, исследована их фискальная роль в системе доходов бюджетов местного уровня. Проанализирована структура местных налогов и сборов и динамика поступлений данных налогов и сборов в местные бюджеты Украины в течение 2016–2018 гг. Обосновано, что с помощью местного налогообложения местные бюджеты формируют свои денежные ресурсы, что, в свою очередь, влияет на уровень социально-экономической обеспеченности государства и определяет в итоге ее экономический потенциал. Проведен анализ динамики коэффициента покрытия местным налогообложением расходов местных бюджетов Украины и динамики фискальной эффективности местного налогообложения Украины по видам налоговых поступлений в течение 2013–2018 гг. С помощью данного анализа обосновано ряд факторов, которые негативно влияют на функционирование местных налогов и сборов. На основе чего указаны методы и предложены по совершенствованию системы местного налогообложения.

Ключевые слова: местные налоги и сборы, местные бюджеты, фискальная роль, налог на имущество, единый налог, плата за землю, туристический сбор, сбор за места для парковки.

The article examines and generalizes the current state of functioning and development of local taxes and fees, investigates their fiscal role in the system of revenues of local budgets. The main regulatory and legal basis of regulation of local taxes and fees is investigated. Indicated the relevance of the topic and its main purpose, which implies that this topic is important for the present. The structure of local taxes and duties, its efficiency and the current state of local taxation are analyzed. The structure of local taxation and the dynamics of tax revenues and taxes in the local budgets during 2016–2018 are analyzed. As a result, its economic potential. The dynamics of the coefficient of coverage of local taxation of expenditures of local budgets of Ukraine and the dynamics of the coefficients of fiscal efficiency of local taxation of Ukraine by types of tax revenues during 2013–2018 are analyzed. The reasons for reducing or increasing the amount of relevant taxes or fees are established. It is substantiated that with the help of local taxation local budgets and the budget of Ukraine form their incomes, which, in turn, affects the level of social and economic security of the state and determines in the end its economic potential. Pay attention to the features of management of local taxes and fees. Specifies what portion of local taxation plays in ensuring the financial autonomy of local budgets. How local authorities could finance needs through their own tax sources, then their dependence on decisions of higher authorities on the revenue side of local budgets would be minimal. The mentioned conclusions and suggestions on further development of local taxes and fees in the tax system of Ukraine and also the methods and techniques of economic analysis, which helped to study the topic. On the basis of which a list of methods and proposals for improving the local tax system are presented. As a conclusion, the role of local taxation in ensuring the financial independence of local budgets plays a particularly important role. If at the expense of their own sources of taxation the local authorities could finance their needs, then their dependence on the decisions of the higher authorities on the revenue of the local budgets would be minimal.

Key words: local taxes and fees, local budgets, fiscal role, property tax, single tax, land payment, tourist tax, parking fee.

Постановка проблеми. В умовах посилення інтеграційних процесів пріоритетним напрямом розвитку національної економіки в Україні є проведення реформи децентралізації, яка являє собою зміни в організаційно-правовій та фінансовій сферах. У зв'язку з цим характерним є поступове зростання фіскальної ролі місцевих податків і зборів у структурі доходів місцевих бюджетів України.

Важливим є те, що від рівня надходжень місцевих податків і зборів до бюджетів залежить стан реалізації функцій та делегованих повноважень, які, відповідно до законодавства, є обов'язковими до виконання органами місцевого самоврядування. На основі цього можна стверджувати, що саме місцеве оподаткування є важливою

складовою частиною системи місцевої влади в Україні, забезпечує розвиток економіки та створює відповідні умови для підвищення рівня добробуту населення на місцевому рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Великий внесок у дослідження фіскальної ефективності місцевих податків і зборів в Україні зробили такі вчені, як І. Волохова, І. Мізіна, О. Іванова та інші. Наукові праці цих учених дали можливість розглянути проблемні питання, пов'язані з функціонуванням місцевого оподаткування, та забезпечили підґрунтя для дослідження механізму формування доходів місцевих бюджетів.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у визначенні фіскальної ролі місцевих податків

і зборів у наповненні місцевих бюджетів, виявленні проблемних аспектів функціонування місцевих податків і зборів та обґрунтуванні пропозицій щодо вдосконалення системи місцевого оподаткування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Функціонування окремих територіальних одиниць та їхній соціально-економічний розвиток значною мірою залежать від фіскальної ефективності місцевого оподаткування. Адже надходження від місцевих податків і зборів займають значну частку серед методів наповнення місцевих бюджетів, а також посідають провідне місце серед інструментів регулювання економічних відносин.

Важливим є те, що станом на 2019 рік у структурі доходів місцевих бюджетів найбільшу частку займає податок на доходи фізичних осіб. Загалом цей податок становить 60,3% усіх доходів місцевих бюджетів. місцеві податки і збори займають друге місце та складають 26%. Така тенденція є досить суперечливою для ефективного функціонування та наповнення місцевих бюджетів. У зв'язку з цим актуальним залишається питання визначення фіскальної ролі місцевих податків та наведення методів, які би сприяли підвищенню фіскальної ефективності місцевого оподаткування.

Досліджуючи фіскальну роль місцевого оподаткування в системі доходів місцевих бюджетів України, доцільно провести аналіз динаміки місцевих податків і зборів. Динаміка показників місцевих податків і зборів наведена в табл. 1.

З проведеного аналізу слід дійти висновку, що найбільшим джерелом формування місцевих бюджетів є податок на майно, а саме його вид – плата за землю. Цей податок має найбільше фіскальне значення, адже загальний обсяг надходжень від його сплати до місцевих бюджетів у 2018 р. становить 29974, 2 млн грн., що на 17,14% більше, ніж у 2016 р.

Аналіз надходжень податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, протягом

2016–2018 років має тенденцію до збільшення, так, у 2016 році цей показник становив 0,8%, що на 0,5% менше, ніж у 2018 році. Зростання кількості надходжень від податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки та збільшення його частки у доходах місцевих бюджетів свідчить про значне зростання його фіскальної ролі.

Варто зазначити, що транспортному податку належить відносно невелика частка у формуванні місцевих бюджетів та протягом аналізованого періоду сума надходжень до бюджету має тенденцію до скорочення. Так, у 2016 році частка транспортного податку у структурі доходів місцевих бюджетів становила 0,6%, а у 2018 році цей показник зупинився на позначці 0,4%.

Аналізуючи стан єдиного податку протягом 2016–2018 рр., можна стверджувати, що його фіскальна роль у доходах місцевих бюджетів має прогресуючий характер. Зокрема, у 2016 році цей податок у становив 40,6%, а у 2018 році – 42,4%. Протягом 2016–2018 років надходження єдиного податку збільшилися на 1583 млн грн., що зумовлено зростанням мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму для працездатних осіб, які є базою для розрахунку ставок цього податку [5].

У доходах місцевих бюджетів збори відіграють незначну фіскальну роль. Частка збору за місця для паркування транспортних засобів становить відповідно 0,04% та 0,03% для туристичного збору в 2018 р. Це зумовлено тим, що ці збори є вибірковими і встановлюються лише окремими місцевими радами [6].

Для того, щоб повною мірою проаналізувати фіскальну роль місцевого оподаткування у надходженнях місцевих бюджетів України, слід розглянути низку основних узагальнюючих бюджетних показників, які характеризують тенденції формування фінансових ресурсів на місцевому рівні. Одним із таких показників є коефіцієнт покриття місцевого оподаткування видатків місцевих бюджетів (табл. 2).

Таблиця 1

Динаміка місцевих податків і зборів України за 2016–2018 рр., млн грн.

Показник	2016		2017		2018		Абсолютне відхилення (2017/2016)		Абсолютне відхилення (2018/2017)	
	сума	%	сума	%	сума	%	Сума	%	сума	%
Плата за землю	23323,6	55,2	26384,5	50,2	29974, 2	52	3060,9	5	3589,7	1,8
Плата за нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	192,9	3,3	245,9	4,6	373,6	5	53	1,3	127,8	0,4
Єдиний податок	1716,1	40,6	2646,1	44,5	3299,1	42,4	930	3,9	653	2,1
Туристичний збір	54,1	0,1	70,2	0,1	74,0	0,1	16,1	-	4,0	-
Збір за місце для паркування транспортних засобів	66,2	0,2	77,6	0,1	78,2	0,1	11,2	0,1	1,2	-
Транспортний податок	246,9	0,6	238,1	0,5	242	0,4	-1	0,1	7,8	0,1

Джерело: розраховано на основі [6]

Аналізуючи дані таблиці 2, можна стверджувати, що коефіцієнт покриття місцевого оподаткування видатків місцевих бюджетів розраховується як відношення місцевих податків і зборів до видатків місцевих бюджетів.

Цей коефіцієнт представлений поняттями, які задекларовані в Європейській хартії місцевого самоврядування: обсяг фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування відповідає повноваженням, передбаченим законодавством. Відповідно, значення цього показника знайшло відображення в принципі збалансованості, який визначено в Бюджетному кодексі України.

Для цього коефіцієнта була встановлена межа, за якої чітко відображається високий рівень фінансової незалежності місцевої влади за забезпечення покладених на них видаткових повноважень. Отже, для того, щоб органи місцевого самоврядування могли виконувати функції, покладені на них, коефіцієнт покриття місцевого оподаткування видатків місцевих бюджетів повинен становити не менше ніж 0,7 [3, с. 97].

Отже, відповідно до показників, які наведені у таблиці 2, можна зробити висновки, що у 2013–2014 рр. спостерігався кризовий рівень фінансової незалежності місцевої влади. Починаючи з 2014 року, показник фінансової незалежності місцевого мав тенденцію до збільшення та у 2016 році сягнув свого найвищого показника 0,12. У 2017–2018 рр. цей показник зменшився до 0,11 та 0,9 відповідно, що мало негативний вплив на формування місцевих бюджетів та функціонування місцевої влади.

Фіскальну роль місцевих податків і зборів у формуванні доходів місцевих бюджетів України можна охарактеризувати низкою узагальнених показників, які наведені даними таблиці 3.

Аналіз таблиці 3 показав, що фіскальна роль місцевих податків і зборів у формуванні бюджетних ресурсів органів місцевого самоврядування є вагомим. Зокрема, у 2018 р. за рахунок місцевого оподаткування сформовано 26,2% податкових надходжень місцевих бюджетів та 23,1% власних доходів місцевих бюджетів, що дало змогу забезпечити їхню частку у ВВП на рівні 1,7%.

Варто звернути увагу на те, що у 2018 році динаміка усіх представлених коефіцієнтів мала тенденцію до зменшення. Підґрунтям для зниження фіскальної ефективності місцевих податків і зборів стали недоліки в системі їх адміністрування. Зокрема, є проблема доступу місцевих органів самоврядування до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Проблема зниження фіскальної ефективності місцевого оподаткування також пов'язана з неповним використанням їхнього фіскального потенціалу та наявною податковою культурою населення країни [1, с. 52].

Отже, з огляду на вказане є доцільним навести низку методів, які можуть дати змогу системі місцевого оподаткування функціонувати більш ефективно. На нашу думку, основним методом покращення діючого стану системи місцевого оподаткування є удосконалення механізму адміністрування податку на майно.

На жаль, податок на майно не відіграє суттєвої ролі у доходах місцевих бюджетів України.

Таблиця 2

Динаміка коефіцієнта покриття місцевим оподаткуванням видатків місцевих бюджетів України у 2013–2018 рр.

Показник	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Місцеві податки	7,3	8,1	27,0	42,3	53,6	58,9
Видатки місцевих бюджетів	218,2	223,5	276,9	346,2	490,1	604,8
Коефіцієнт покриття місцевого оподаткування видатків місцевих бюджетів	0,03	0,04	0,09	0,12	0,11	0,09

Джерело: побудовано на основі даних [5]

Таблиця 3

Динаміка фіскальної ефективності місцевого оподаткування України за видами податкових надходжень у 2013–2018 рр.

Показник	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Питома вага місцевих податків та зборів у ВВП, %	0,5	0,5	1,4	1,8	1,8	1,7
Питома вага місцевих податків та зборів у доходах Зведеного бюджету України, %	1,7	1,8	4,1	5,4	5,2	4,9
Питома вага місцевих податків та зборів у податкових надходженнях Зведеного бюджету України, %	2,1	2,3	5,3	6,5	6,4	6,0
Питома вага місцевих податків та зборів у доходах місцевих бюджетів України, %	6,2	5,9	13,7	24,7	26,1	23,4
Частка місцевих податків і зборів у податкових надходженнях місцевих бюджетів;	8,5	6,7	16,1	28,7	22,9	23,1

Джерело: побудовано на основі даних [6]

Відзначимо, що станом на 2018 рік цей податок становив лише 5,9% від загального обсягу доходів місцевих бюджетів. Майнові податки у зарубіжних країнах займають найбільшу частку доходної частини місцевих бюджетів, питома вага яких коливається від 30% до 100%.

Насамперед варто розглянути податок на майно, відмінне від земельної ділянки. Цей податок було запроваджено у 2015 році, проте досі спостерігаються проблеми з його адмініструванням. Це пов'язано з податковою культурою населення та відсутністю достовірного державного реєстру об'єктів майна, відсутністю автоматизації процесів комунікації з платниками для забезпечення добровільної та повної сплати податків.

Для того щоб податок на майно, відмінне від земельної ділянки, функціонував більш ефективно, варто застосувати такі методи:

- сформувати Державний реєстр об'єктів нерухомості, для того щоб отримати повну та своєчасну інформацію щодо об'єктів оподаткування;
- удосконалити перелік документів, які можуть слугувати підставою для оподаткування;
- скасувати низку податкових пільг [4, с. 46].

Впровадження цих методів може забезпечити врахування соціального складника в розрахунок податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, та приведе до збільшення його надходжень до доходної частини місцевих бюджетів.

Ще одним видом податку на майно є транспортний податок, який представлений як податок на розкіш. В Україні система адміністрування цього податку не дає тих бюджетних надходжень, які дає транспортний податок у зарубіжних країнах. Так, у зарубіжних країнах транспортний податок загалом забезпечує від 8% до 15% надходжень до місцевого бюджету, а в Україні це лише приблизно 0,3%.

На нашу думку, фіскальна роль транспортного податку значно зростає, якщо цей податок зазнає певних змін. Зокрема, необхідно втілити в життя таке:

- розширити список об'єктів оподаткування, а саме ввести до нього яхти, літаки, вертольоти, мотоцикли, самохідні машини;
- трансформувати базу оподаткування транспортним податком;
- вести в дію диференційовані ставки в прогресивному співвідношенні залежно від категорії бази оподаткування;
- встановити податковий період на один календарний рік.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, в умовах сьогодення місцеві податки і збори виконують важливу фіскальну роль у формуванні місцевих доходів та є інструментом функціонування та розвитку місцевого самоврядування. Тому успішне виконання функцій та завдань, покладених на органи місцевого самоврядування, неможливе без ефективного розвитку місцевого оподаткування.

З проведеного дослідження видно, що зростання обсягу місцевих податків і зборів у 2016–2018 рр. підвищило їхню фіскальну роль як важливого джерела формування місцевих бюджетів. Водночас у системі місцевого оподаткування є низка факторів, які негативно впливають на ефективність наповнення місцевих бюджетів фінансовими ресурсами. Як висновок, удосконалення механізму функціонування місцевих податків і зборів пов'язується з модернізацією механізму адміністрування податку на майно та підвищенням рівня податкової культури населення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Волохова І. Місцеві податки та збори в доходах місцевих бюджетів України: наслідки проведених реформ. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2019. Вип. 23 (2). С. 51–54.
2. Іванова О. Вплив фіскальної децентралізації на саморозвиток регіонів. Київ : Світ фінансів, 2019. Вип. 2. С. 136–147.
3. Маршук Л.М. Перспективи децентралізації влади в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. № 11. С. 95–98.
4. Мізіна І. Фінансова децентралізація та її вплив на систему місцевих фінансів України. *Аспекти публічного управління*. 2018. № 6–7. С. 41–48.
5. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <http://www.treasury.gov.ua/>. (дата звернення: 21.02.2020).
6. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України. URL: <http://sfs.gov.ua> (дата звернення: 21.02.2020).

REFERENCES:

1. Volokhova I. 2019. Miscevi podatky ta zbory v dokhodakh miscevykh bjudzhetiv Ukrainy: naslidky provedenykh reform [Local taxes and fees in local budget revenues of Ukraine: implications of reforms] *Naukovyj visnyk Mizhnarodnogo ghumanitarnogo universytetu. Serija: Ekonomika i menedzhment*. Vyp. 23 (2). pp. 51–54.
2. Ivanova O. 2019. *Vplyv fiskalnoi detsentralizatsii na samorozvytok rehioniv* [Impact of fiscal decentralization on self-development of regions]. Kyiv: Svit finansiv. Vyp. 2. pp. 136–147. (in Ukrainian).
3. Marshuk L.M. 2015. *Perspektyvy detsentralizatsii vlady v Ukraini* [Impact of fiscal decentralization on self-development of regions] *Naukovyj visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu*. № 11. pp. 95–98.
4. Mizina I. 2018. *Finansova detsentralizatsiia ta yii vplyv na systemu mistsevykh finansiv Ukrainy* [Financial decentralization and its impact on Ukraine's local finance system]. *Aspekty publicnogo upravlinnia*. № 6–7. pp. 41–48.
5. Official site of the Derzhavna kaznacheiskoi sluzhba Ukrainy. Available at <http://www.treasury.gov.ua> (in Ukrainian) (accessed 21 February 2020).
6. Official site of the Derzhavna fiskalna sluzhba Ukrainy. Available at: <http://sfs.gov.ua> (in Ukrainian) (accessed 21 February 2020).